

Takako Arai,

поетеса,
професор Сайтама Університету (Японія)

«Це щастя для поета — повертати світові забуті голоси звичайних людей, їхню мову...» Інтерв'ю із сучасною японською поетесою, творцем фільмів і науковицею Такако Араї (Takako Arai)

УДК 821.09(520)(092)(047.53)

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2026.2.362370>

До нашого журналу «Літературна освіта: теорія, методика, практика» завітала сучасна японська поетеса, сценаристка і режисерка документальних фільмів, професорка Сайтама Університету (м. Сайтама) Такако Араї. Ми раді представити її нашим читачам — учителям української та зарубіжної літератури, а також усім, хто цікавиться мистецтвом слова. Пані Араї Такако люб'язно погодилася дати нам інтерв'ю, а також надала для публікації в журналі два своїх вірші, які ми переклали для українських читачів. Наша розмова розпочалася як бесіда про поезію, але потім ми стали говорити й про інші важливі речі — про переживання кризових часів, про збереження мови, про роль культури в сучасному світі... Ці проблеми є спільними для Японії та України. Отже, пропонуємо вашій увазі цікаве інтерв'ю із Такако Араї.

Розмову із Такако Араї провела головна редакторка журналу, професор Ольга Ніколенко. А переклад інтерв'ю і деякі пояснення до нього зробив професор Сусуму Нонака із Сайтама Університету, за що ми йому сердечно дякуємо!

Шановна Такако-сан, для нас велика честь і задоволення спілкуватися з Вами на сторінках нашого журналу «Літературна освіта: теорія, методика, практика». Ми дуже вдячні Вам за надання для друку двох Ваших віршів. Це їх перша публікація українською мовою. Будь ласка, розкажіть трохи про себе. Як Ви прийшли в поезію? Що на це вплинуло?

Я народилася в сім'ї, яка володіла текстильною фабрикою в місті Кірю, префектура Гунма (*розташована на північ від Токіо і Сайтама — Сусуму Нонака*). Це була невеличка фабрика, там працювало близько двадцяти жінок. Ми всі жили в одному кварталі міста, тому, коли я була маленькою, я часто ходила гратися додому до працівниць фабрики, вони пригощали мене їжею і солодощами, ми разом дивилися телевізор. Це було схоже на життя в маленькому селі, де багато матерів.

Я думаю, що дорослішання в оточенні багатьох дорослих та їхніх дітей було дуже цінним досвідом, і це вплинуло на мою особистість як поетеси. На фабриці працювали люди, які народилися в регіоні Тохокі (*назва Східно-Північного краю Японії, що включає в себе префектури Фукусіма та Івате, які сильно постраждали від землетрусу — Сусуму Нонака*) і деякі з них ледь уміли читати й писати. Тоді я зіткнулася з різноманіттям і глибиною людської натури.

Щодо поезії, мій класний керівник у п'ятому класі пан Цукуй Тацуо дуже вплинув на мене. Він сказав учням, щоб вони завели зошити для написання творів або віршів як додаток до домашніх завдань. Коли діти щось писали, він виправляв помилки, робив коментарі й повертав зошити того ж дня, дуже хвалили твір, якщо він був справді цікавим.

Мене захопило це заняття, і я писала й здавала свої вірші щодня. За два роки в п'ятому і шостому класах

я написала близько 20 зошитів віршів, що, як виявилося, більше, ніж я написала, ставши дорослою (*сміється*).

Коли я вступила до середньої школи (*вона в Японії починається з сьомого класу — Сусуму Нонака*), я зовсім перестала писати, але ближче до завершення університету в мене знову з'явилося бажання створювати вірші. Напевно, тому що в мене були романтичні стосунки, які закінчилися невдачею і мені захотілося висловити свої почуття словами.

Коли я вперше прочитала ваші вірші, мене вразив трагізм реального життя. Ви живете в благополучному суспільстві. Звідки і чому виник цей трагізм? Як ви сприймаєте світ загалом?

В університеті Кейо я вивчала східну історію (Китай, ісламський світ тощо). У той час професори вірили, що для академічного навчання необхідні людські стосунки. Тому «найважливіше» відбувалося після лекцій, ми майже щотижня ходили з професорами на прогулянки. Напевно, такий звичай є рідкістю в Україні, але, на мою думку, в Японії в той час було чимало професорів із подібним ставленням до студентів. Цей звичай існує і нині в деяких закладах.

У невимушеній атмосфері ми обговорювали події, ділилися особистими історіями, слухали проникливі зауваження і глибокі роздуми професорів, а час від часу вибухали сміхом. Тож я вважаю, що саме тоді в мене сформувалося літературне мислення, усвідомлення свого зв'язку зі світом і того, що минуле і сьогодні — єдине ціле.

Однак вірш не народжується з якоїсь певної причини. Скоріше за все, це щось, що «дається» вам. Так, наприклад, я була насправді вдячна, що вірш «Дай нам ранок...» обрав мене як свого посередника. Якби я замислилася, чому це сталося, я припустила б, що це може бути пов'язано з тим, що я виросла в описаній вище атмосфері, яка зробила мій інтелект досить «непосидючим», «неспокійним», «невгамовним».

Багато поетів мають своє поетичне кредо. Чи є таке кредо у вас? Як ви розумієте поезію та її роль у сучасному світі?

Як я вже згадувала раніше, я вважаю, що поезія — це те, що дається людині, але в той момент важливі не ідеї, які у вас є, а скоріше «стиль оповіді», такий як ритм, інтонація і фразування. На мою думку, головна привабливість поезії полягає в тому, що, як тільки ви знайдете свій «стиль розповіді» і зможете використовувати його як засіб творчості, за ним послідує й унікальний зміст.

У цьому аспекті можна сказати, що в мене є поетична віра в пошук «стилю розповіді» і саме тому мене цікавлять регіональні діалекти, включаючи діалект Тохоку.

Я вважаю, що роль сучасних поетів полягає в тому, щоб знайти «стилі оповіді» звичайних людей, які звичайно забуті світом, і повертати їх, використовувати завдяки наполегливій праці. Це щастя для поета —

повертати світові забуті голоси звичайних людей, їхню мову.

Які образи приваблюють Вас як поетесу?

Мене приваблюють літні люди, які, переживши безліч різних «голосів», накопичують їх у собі і самі стають багатошаровою масою слів. Справді, бабусі, які живуть у Тохоку, зняті в моєму фільмі «*Songs Still Sung: Voices from the Tsunami Shores*» («Пісні, що досі співаються: Голоси з берегів цунамі», 2020), є саме такими людьми. Я глибоко люблю і поважаю цих бабусь, з якими мені вдалося познайомитися.

Поетеса Такако Араї з героями фільму «*Songs Still Sung: Voices from the Tsunami Shores*» («Пісні, що досі співаються: Голоси з берегів цунамі», 2020)

Кого з поетів Японії та інших країн Ви вважаєте своїми вчителями? Чому?

Як ви, можливо, вже здогадалися зі сказаного вище, я скептично ставлюся до «Нового часу» або «способу мислення Нового часу». Мені не подобається, як ми живемо в епоху, коли війна сприймається як щось звичне. Мене більше цікавить мудрість простих людей, аніж інтелектуалів. Ось чому мене так зачарували діалект Тохоку та літні жінки.

Тому мене приваблюють японські поети-барди. Хоча багато хто з них залишився непоміченим, я хотіла б назвати кількох: Сакураба Суге з Цугару (*північна частина Японії — Сусуму Нонака*), яка залишила безцінний текст під назвою «Життя пані Іваки», продиктований нею самою. Є також Сугімото Кікуї, сліпа жінка-музикант з Такади (*місто в префектурі Ніігата біля Японського моря — Сусуму Нонака*), яка, вдосконалюючи своє мистецтво, записала багато творів, зокрема «Кузуноха та Ковакаре», які дійшли до нашого часу. І Ямамото Гої, сліпа жінка-музикант з Нагаокі (*місто в префектурі Ніігата — Сусуму Нонака*), яка, хоч зберегла лише один запис, з неймовірною вокальною технікою прочитала історію легендарного праведника. Я глибоко вражена мистецтвами цих жінок-майстрів.

На мене вплинув і Кара Ждуро (https://en.wikipedia.org/wiki/1%C5%ABr%C5%8D_Kara), провідний японський драматург післявоєнного періоду. Його п'єси є калейдоскопом «голосів», наповнених живим слен-

Актуальне інтерв'ю

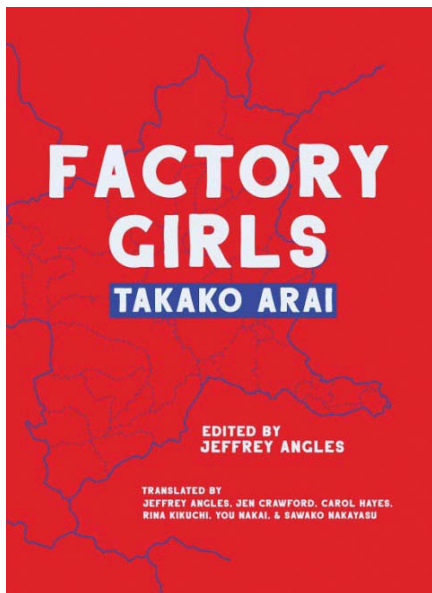
гом. Кара також має бардівський талант, хоча він користувався письмовою мовою. До речі, Кара був завзятим читачем Миколи Гоголя, глибоко зануреного в українську народну культуру.

У кожній країні, кожен народ має своє розуміння краси. В європейських країнах це ідеальні форми, гармонія пропорцій, так склалося ще в епоху античності. У Японії краса має багато різних понять і відтінків. Як Ви розумієте красу і які з японських понять краси наявні у Вашій творчості?

Можливо, мій основний інтерес лежить у докласичному періоді, чи, можливо, краще сказати, у періоді до появи писемності. Важливо, що цей період не закінчився. Усна культура передавалася з покоління до покоління як «голосова культура» простими людьми, які не вміли читати або не потребували цього. У цій культурі жінки, а не чоловіки відігравали центральну роль, і сліди цієї культури збереглися до наших днів.

Певною мірою мій інтерес до народної усної культури обумовлений тим, що мої батьки займалися текстильною фабрикою. Звичайно, мене цікавить і «вище» мистецтво, але краса народного мистецтва мені більше підходить.

Наприклад, мене дуже приваблює рукоділля. В Японії існує вишукана культура одягу, що включає виробництво необробленого шовку, ткацтво, сашико (традиційна японська техніка ручної вишивки), і я ніколи не втомлююся милуватися, торкатися таких речей і захоплюватися ними.

Обкладинка книжки поетеси Такако Араї

Однак це не є унікальним для Японії; мабуть, це закладено в будь-якій культурі попри відстані й кордони. Хочеться навіть сказати, що це універсальна форма мистецтва. Насправді, коли я подорожую різними країнами, я зазвичай їм смачну їжу (сміється),

але мені також подобається дивитися й купувати речі традиційних ремесел і витвори корінних народів. Ніколенко-сан якось читала лекцію в Сайтамському університеті про український ляльковий театр і Миколу Гоголя, і мене це дуже зачарувало.

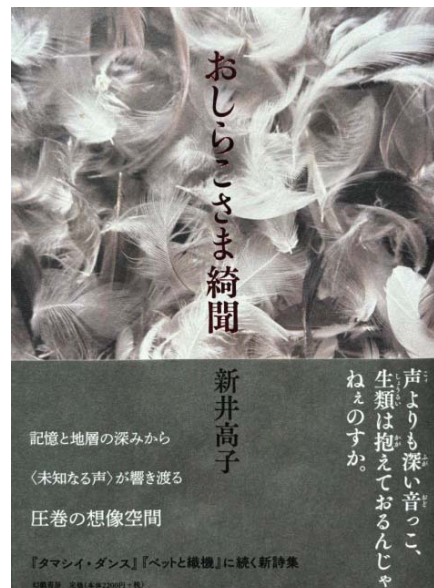
Я почала писати вірші ще в дитинстві, і навіть зараз пишу тим приладдям, що було тоді, і олівцями, що й тоді. Мій почерк дуже дрібний. Отже, створення віршів мені здається чимось на кшталт вишивки на папері... Можливо, той факт, що поезія — це теж тонке рукоділля, дає мені можливість почуватися близькою до тих жінок, які працювали на текстильних фабриках.

Чи використовуєте Ви якісь традиційні японські художні прийоми у своїх віршах? Які?

Якщо Ви маєте на увазі танка і хайку, я ними майже не користуюсь. Однак п'ять і сім складів, що становлять основу цих віршів, безумовно, покращують плавність японської мови, тому я, здається, іноді не свідомо їх використовую, а іноді свідомо відкидаю саме з тієї ж причини.

Які Ваші вірші Ви вважаєте особливо важливими, як то кажуть, програмними?

Моя остання збірка «Легенди про Осірако-сама» (<https://genkishobou.stores.jp/items/65d6dc31f55a300037c9c92b>), створена завдяки моїм зв'язкам із літніми жінками в регіоні Тохоку, відображає мої інтереси, про які йдеться вище.

Обкладинка книжки поетеси Такако Араї

Якби мені довелося вибрати один вірш, це було б «Колеса (Wheels)» (входить до моєї збірки віршів «Танець душі» (2007)). Французький переклад цього вірша було опубліковано у традиційному французькому гуманітарному журналі «Eugore». Це довгий вірш, у якому йдеться про злет і падіння текстильної фабрики.

В Україні зараз дуже стрімко розвивається поезія і література загалом. Особливо це помітно під час війни. Незважаючи на скрутні часи, письменники дуже багато працюють. В Україні з'явилася нова якість літератури — її тісний зв'язок із реальним життям. Письменники беруть активну участь у житті країни, ведуть громадську діяльність, підтримують людей, проводять багато творчих зустрічей із молоддю. А як справи в Японії? Чи є такий зв'язок поетів і народу? Як це виявляється?

Я вважаю, що катастрофи і мистецтво насправді пов'язані. 15 років тому Японія здригнулася від Великого східно-японського землетрусу, за яким прийшли цунамі і аварія на атомній станції. У той час музиканти, художники, кінорежисери й інші митці почали брати дуже активну участь у суспільному житті. Це також стало поштовхом для мого початку взаємодії із жінками похилого віку в регіоні Тохокі. Було проведено багато різноманітних зустрічей і заходів.

Такі катастрофи, як землетруси та війни, звичайно, приносять великі нещастя і забирають безліч життів, але водночас вони зближують людей і відроджують нашу турботу про інших. Я вважаю, що мистецтво, зокрема література, стає активнішим, коли виникають подібні емоції між людьми.

Тим часом не виключено, що в таких випадках мислення людей спрощується. У Японії, наприклад, під час Другої світової війни багато відомих поетів, а також прості люди, писали вірші, що піднімали бойовий дух. Про це теж не можна забувати.

Ви не тільки пишете вірші, але ще й працюєте у жанрі кіно. Розкажіть про це, будь ласка. Про що ваші фільми?

Ми створили документальний фільм під назвою «Пісні Тохокі онба (онба : діалектна назва літніх жінок — С. Н.): На березі під час цунамі» (англ. «Songs Still Sung: Voices from the Tsunami Shores», укр. «Пісні, що досі співаються: Голоси з берегів цунамі», 2020), режисером якого став Судзукі Йої, я була авторкою сценарію і продюсером.

Коли Судзукі монтував фільм, мене запросили до Міжнародної програми літературної творчості при Університеті Айова в США. Кендалл Хайтцман, професор японської літератури, та його студенти працювали над англійськими субтитрами до фільму.

Фільм загалом складається з інтерв'ю, які я провела з п'ятьма літніми жінками, які проживали в місті Офунато префектури Івате, що входить у регіон Тохокі, він сильно постраждав від землетрусу і цунамі.

У фільмі представлені переклади танка відомого поета з Івате Ісікава Такубоку на місцевому діалекті Івате (які я опублікувала у вигляді книги із співпраці з цими літніми жінками до початку зйомок фільму), вірші, написані ними, а також їхні улюблені місцеві пісні. Кожна жінка розповідала про своє дитинство, про пережите цунамі, про привабливість місцевого

діалекту і багато іншого. На момент зйомок їм було від 79 до 100 років, і деякі з них пережили три цунамі.

На мою думку, у фільмі поєднуються тонка візуальна виразність митця Судзукі і людяність персонажів онба, тобто літніх жінок.

Поетеса Такако Араї із героїнею фільму «Songs Still Sung: Voices from the Tsunami Shores» («Пісні, що досі співаються: Голоси з берегів цунамі», 2020)

В українських школах є предмет «зарубіжна література». У межах цього предмета наші діти вивчають поезію Мацуо Басьо. Українські підлітки із задоволенням читають його вірші і навіть самі створюють хайку. А як у японських школах? Чи любить японська молодь читати? Чи складають японські школярі хайку? Чи для них проводяться творчі конкурси? Ці питання не пов'язані з Вашою поезією, але українським учителям було б цікаво дізнатися про це.

В інших країнах «поезія» може розглядатися як одне цілісне поняття, але в Японії хайку, танка і поезія (вільний вірш) розділені. Є люди, які працюють одночасно в кількох категоріях, але загалом автори кожної з них відрізняються одне від одного.

Поетеса Такако Араї розповідає про вірші

Вибачте, але я не зовсім знаю, як викладають хайку у початковій та середній школах у Японії. Проте, коли

Актуальне інтерв'ю

я читала Ваше запитання, у мене виникло враження, що в Україні до цього ставляться з великим ентузіазмом.

Я якось викладала спеціальні уроки поезії (вільного вірша) у початкових і середніх школах Японії. Усі вчителі були дуже хорошими, але навчальна програма, нав'язана Міністерством освіти Японії, була настільки суворою, що, здавалося, не залишалося місця для розвитку дитячої творчості. На мою думку, шкільна освіта в Східній Азії, у Китаї й Кореї зокрема, надто сувора.

Звичайно, хайку є популярною частиною японської культури, тому в нашій країні існує багато конкурсів для любителів хайку або танка різного віку, від дітей до дорослих.

Обкладинки книжок Такако Араї

У Вас є можливість звернутися до українських дітей та вчителів. Будь ласка, скажіть їм щось важливе...

Марія Омельчук з України відвідувала мої заняття в другому семестрі 2025 навчального року в Сайтамському університеті. На цих заняттях ми читали й обговорювали студентські доповіді. На одному із занять Марія-сан написала про свій досвід переживання вибуху в місті під Києвом і про те, як сміливість та рішучість її батька врятували її родину. Визнаючи, що деякі її спогади були розпливчастими через сильний стрес, вона описала денні й нічні атаки, напружений вираз обличчя батька, делікатність рішень, що приймаються за секунди, і досвід керування авто на небаченій раніше швидкості. Її слова глибоко зворушили всіх студентів у класі, зокрема студентів з Японії, Італії і Тайланду.

Марія-сан була перекладачем під час відвідин професора Ольги Ніколенко та її колег до Сайтамі Університету. Марія сказала, що виконання цієї важливої ролі стало для неї найбільшою гордістю під час навчання у Японії.

Особливо в такі часи, як нині, дуже важливо підтримувати зв'язок людей всупереч кордонам. Я глибоко вдячна за можливість звернутися до вас усіх, і

широко сподіваюся, що мирні дні якнайшвидше повернуться до України.

Я сподіваюся колись побувати в Україні, ступити на її гарну землю і на власні очі побачити її чудову традиційну культуру і жваві лялькові вистави, звичайно ж, разом із Ніколенко-сан!

Takako Arai,

поетеса,

професор Сайтама Університету (Японія)

ВІРШІ

Дайте нам ранок

Ранок — це час, коли ми рахуємо мертвих
У газетах, у лікарнях, на дорогах, на березі моря
У руїнах, що колись були нашими домівками
Володійте нами ще більше, Аменузум-сан¹
Ранку все ще не досить
Ми все ще не можемо порахувати їх усіх
Ми все ще не можемо нести їх усіх
Танцюйте більше для нас, Аменузум-сан
Вкладіть зелену гілочку у волосся
І покличете їх
Віддайте мертвих
ранку
Володійте ними, покличете їх

*Це я, дівчина, що весь цей час тут пливе
Це я, мамин хлопчик, що присів
Це я, хлопець з відірваною правою рукою
Я хочу знов побачити тебе, я хочу знов побачити тебе
Куля у скроні
Я чухаю горло, мені боляче
Тепер я тону так глибоко, як можу
Чому? Чому я був хлопцем
Знесеним вибухом бомби?
Пальці полум'я з'явилися вмить
Я борюся, але є лише пісок, я борюся, але є лише пісок
Одну легеню розчавила стеля
Залишившись сам-на-сам, куди я попливу?*

¹Аменузум-сан (або Амено-но Удзуме) — у релігії синто богиня ранку, щастя, радості, танців, театру, покровителька мистецтва; її нерідко зображують жінкою, яка танцює. Згідно з легендою, одного разу Аматарасу, богиня Сонця, сховалася в печері, зануривши світ у темряву. У цей момент Аменузум виконала танець перед печерою, і це успішно виманило Аматарасу назад, повернувши світло у світ.

